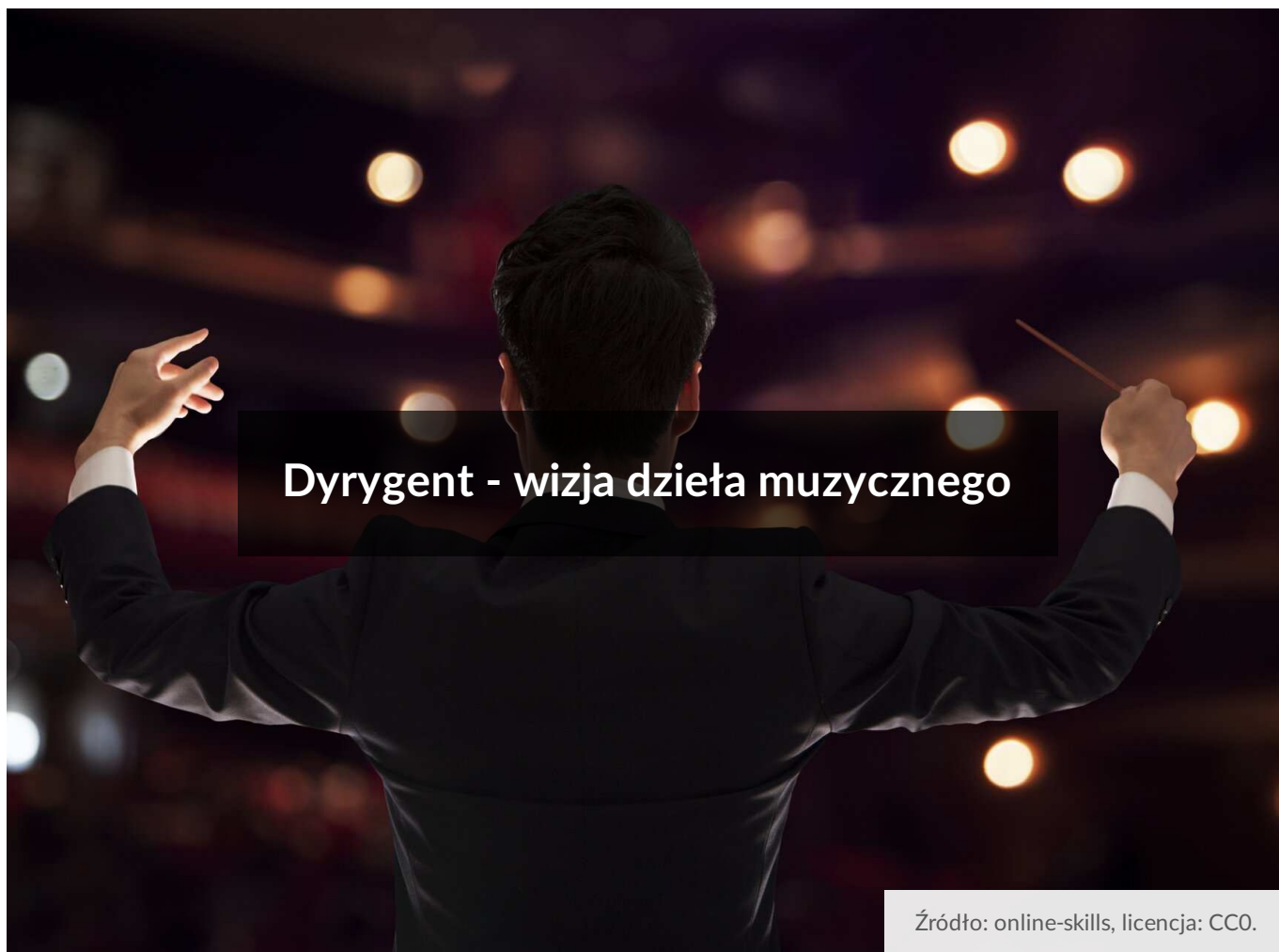

Dyrygent - wizja dzieła muzycznego

- Dyrygent - wizja dzieła muzycznego

Dyrygent - wizja dzieła muzycznego

Źródło: online-skills, licencja: CCO.

Ważne daty

1632-1687 – lata życia Jeana-Baptiste'a Lully'ego

1809-1847 – lata życia Felixa Mendelssohna-Bartholdy'ego

1908-1989 – lata życia Herberta von Karajana

1918-1990 – lata życia Leonarda Bernsteina

1951 – pierwsza edycja Międzynarodowego Konkursu dla Młodych Dyrygentów w Besançon we Francji

1979 – pierwsza edycja Międzynarodowego Konkursu dla Dyrygentów im. Grzegorza Fitelberga w Katowicach

Scenariusz lekcji dla nauczyciela

Źródło: online-skills, licencja: CC0.

I. Muzyka w ujęciu historycznym – periodyzacja, język, właściwości i charakterystyka.

7. Romantyzm. Uczeń:

1) charakteryzuje muzykę romantyczną w kontekście estetyki epoki:

f) opisuje orkiestrę symfoniczną w romantyzmie (powiększenie składu, szczególnie u Hectora Berlioza i Gustava Mahlera, rola dyrygenta);

2) omawia cechy wybranych form muzycznych:

a) wielkie (sonata, symfonia, opera, dramat muzyczny, poemat symfoniczny, koncert),

b) małe (liryka instrumentalna: pieśń bez słów, scherzo, nokturn, preludium, etiuda, bagatela, impromptu, moment musical, rapsodia, fantazja, ballada i in.), pieśń, rondo klasyczne a rondo romantyczne;

II. Analiza i interpretacja dzieł muzycznych. Uczeń:

1. zna podstawowe terminy i pojęcia właściwe dla opisu i zrozumienia wybranych dzieł muzycznych;

3. zna konteksty kulturowe i naukowe powstawania muzyki;

III. Tworzenie wypowiedzi związanych z historią i kulturą muzyczną. Uczeń:

2. przybliży twórczość i działalność przedstawicieli różnych obszarów kultury muzycznej, np. dyrygent, leader zespołu, koncertmistrz, reżyser spektaklu muzyczno-teatralnego, kompozytor, wykonawca, wirtuoz, primadonna, primabalerina, performer, klezmer, muzykant, pieśniarz.

Nauczysz się

opisywać genezę funkcji dyrygenta;

charakteryzować rolę dyrygenta;

przedstawiać sposób pracy wybitnych dyrygentów;

używać właściwą terminologię muzyczną.

Wykształcenie się i rozwój dyrygentury

Już od początku istnienia muzyki chóralnej, a później orkiestrowej potrzebna była postać prowadzącego, który zorganizowałby wykonawców i określił kształt wykonywanej pieśni, kompozycji. W muzyce kościelnej rolę tę przyjęli [kantorzy](#) i kapłani, wyznaczający melodie i ich tempo, powtarzane przez wiernych. Inaczej przebiegał rozwój muzyki orkiestrowej, w której jeden z muzyków ustalał [tempo](#) i kształt utworu, jednocześnie grając na instrumencie. Na przestrzeni wieków rozmiar orkiestry zwiększał się z każdą epoką, dlatego u schyłku XVII w. zaistniała konieczność wprowadzenia dyrygenta, odwróconego do publiczności, a skierowanego w stronę muzyków. Początkowo dyrygowano za pomocą laski, którą wybijano [rytm](#), a jedną z dłoni wyznaczano sposób interpretacji utworu. Pierwszym takim dyrygentem był [kompozytor](#) Jean-Baptiste Lully (1632-1687).

Aż do XIX wieku rola protoplastów dyrygenta sprowadzała się do pilnowania równej gry. Puls utworu mógł wyznaczać jeden z członków zespołu, najczęściej klawesynista, gdyż partia basso continuo odpowiadała z grubsza zadaniom dzisiejszej perkusji. Pierwszy skrzypek również mógł mieć drugi etat jako metronom orkiestry. W dawnych teatrach operowych rolę dyrygenta mogły się dzielić dwie osoby: pierwszy skrzypek odpowiadał za prowadzenie orkiestry, podczas gdy klawesynista skupiał się na wskazówkach dla śpiewaków. Kapelmistrze dworscy, którzy nie grali równocześnie na żadnym instrumencie, stawali przed orkiestrą, tyłem do muzyków a przodem do szlachetnie urodzonej publiczności, i ciężką laską wybijali rytm o podłogę. Jean Baptiste Lully w roku 1687 prowadził koncert dziękczynny za wyzdrowienie króla

Ludwika XIV. Nagle energicznie uderzył laską w palec u nogi. Wdała się gangrena, a ponieważ kompozytor nie zgodził się na amputację, zmarł.

W pierwszej połowie XIX wieku dyrygentami „nowoczesnymi”, nie grającymi w trakcie koncertu na żadnym instrumencie, byli znani kompozytorzy: Spohr, Weber i Mendelssohn-Bartholdy. Berlioz i Wagner, jako pierwsi, postanowili spisać swoje refleksje nad dyrygenturą.

Do pionierów traktowania pracy nad interpretacją utworu jako długotrwałego, żmudnego procesu, zakończonego koncertem, należał Hans von Bülow, zięć Liszta i przyjaciel Wagnera. To Bülow wprowadził próby dla poszczególnych sekcji instrumentalnych, aby grupa grała tak precyzyjnie i sprawnie technicznie, jak solista. Obmyślał swoją koncepcję interpretacji i aby przybliżyć ją wykonawcom, mówił nie tylko o muzyce.

[Źródło](#)

Rola dyrygenta w orkiestrze i chórze

Dyrygent odgrywa kluczową rolę w procesie wykonawczym utworu. Od strony technicznej wyznacza tempo, wskazuje wejścia poszczególnych sekcji, decyduje, jak długo ma trwać dźwięk. W chórach to on decyduje o długości frazy na jednym oddechu i [cezurach](#). Jest także interpretatorem dzieła muzycznego, to on ma przed sobą partyturę, a emocje i walory, które kompozytor zapisał na jej kartach przekazuje słuchaczowi przy pomocy reszty muzyków. W chórze jego rola sprowadza się do pokazywania wejść odpowiednim głosom, a także dbaniu o ich jednolitość i interpretację. Najważniejszym zadaniem dyrygenta jest jednak kontrola brzmienia całej sekcji wykonawczej, dzięki temu, że stoi on przodem do muzyków, w czasie rzeczywistym pokazuje im polecenia, np. kiedy sekcja puzonów gra za głośno, może odpowiednim ruchem poinformować ją, że powinna przyciszyć. Narzędziami dyrygenta, które służą tej komunikacji są batuta i partytura.

Dyrygent to interpretator utworu. Ma za zadanie przekazanie swojej wizji dzieła. Wkłada w to siebie. Swój temperament (...) ilu dyrygentów, tyle stylów dyrygowania. (...) Podstawą dyrygowania są ruchy rąk stanowiące zasadniczy środek

porozumiewania się z orkiestrą. W dyrygowaniu, które spełnia funkcję łącznika między partyturą a orkiestrą, ruch powinien być ekonomiczny, plastyczny, dynamiczny, a ponadto sugestywny do tego stopnia, aby łącznie z mimiką mógł narzucić orkiestrze odpowiednią artykulację dźwięku, zaznaczoną w partyturze. Określonej zatem artykulacji ruchu powinna odpowiadać określona artykulacja dźwięku. Jaki ruch, taki dźwięk, oto zasada, która powinna być przestrzegana w praktyce dyrygenckiej.

(...)Ręce i batuta nie wyczerpują arsenału środków dyrygenckiego przekazu. Wyrazistym narzędziem pracy mogą być brwi (zwłaszcza srogo zmarszczone), oczy (choć słynny Herbert Karajan uwielbiał je zamykać), usta (sto rodzajów uśmiechów i tyleż grymasów dezaprobaty), płuca (oddychanie zgodne z rytmem utworu), stopy (dziarski przytup nie zaszkodzi), a także całe ciało rozhuśtane w rytmie muzyki. Nie każdy może sobie pozwolić na tańczenie na podium; sędziwy Sergiu Celibidache czy schorowany James Levine to przykłady „ukrzesłowania”.

W ostatecznym rozrachunku liczy się postawa, całokształt obecności na podium – mowa ciała, która wyraża stosunek dyrygenta do muzyki i do świata. Według obserwacji Nézet-Séguina, dumnie wyprostowany i trzymający wysoko głowę Karajan manifestował dystans, poczucie wyższości, komunikowanie się poprzez wydawanie rozkazów, natomiast pochylony do przodu, elastyczny Giulini „wychodził” do ludzi, chciał służyć im i sztuce.

[Źródło](#)

Batuta i partytura, Wikipedia, CC BY-SA 3.0

Uznani dyrygenci XIX i XX wieku

W XIX wieku Berlioz i Wagner stworzyli pierwsze prace teoretyczne dotyczące dyrygentury. Od tego czasu sztuka ta dołączyła do grona nauk muzycznych. Wśród XX-wiecznych dyrygentów zasłynęli: Herbert von Karajan, Leonard Bernstein oraz Arturo Toscani. Wśród technik dyrygentury pojawiały się różne, często skrajne sposoby i metody, czego dowodzi działalność dwóch kompozytorów: Karajana oraz Bernsteina. Dyrygenci stali się także postaciami uwiecznionymi w tekstach literackich i filmowych.

Leonard Bernstein wystąpił raz, pierwszy i ostatni, gościnnie jako dyrygent Berliner Philharmoniker. Legendarny zespół prowadzony wówczas na co dzień przez równie legendarnego Karajana, kultywował piękno i blask dźwięku jako najwyższą wartość i cel pracy. Bernstein zaś wymarzył sobie, aby pewien fragment w IX symfonii Mahlera zabrzmiał brzydko, zgrzytliwie. Pierwszy waltornista, który miał wykonać solówkę, odmówił występu. Pół biedy, że zgodził się, aby zastąpił go student.

(...)

Kapelmistrz Johannes Kreisler przewija się przez pełne tajemnic i grozy opowiadania Ernsta Theodora Amadeusa Hoffmanna (I połowa XIX wieku).

W 1978 powstał godzinny film Federika Felliniego „Próba orkiestry”, odebrany wówczas jako alegoria chaosu politycznego panującego we Włoszech: tylko silny człowiek może zaprowadzić porządek i zamienić zgraję indywidualistów w zgrany zespół. W tym samym czasie (1979) Andrzej Wajda nakręcił „Dyrygenta” – grubo ciosaną alegorię sytuacji politycznej w gierkowskim Peerelu. Wajda przeciwstawia starego łagodnego artystę młodemu brutalnemu karierowiczowi. Dwie koncepcje interpretacji symfonii Beethovena to również dwie wykluczające się wizje świata, stosunku do ludzi, do rodziny i miłości; jedna z nich po prostu umiera.

[Źródło](#)

Polecenie 1

Na podstawie materiału filmowego porównaj sposób dyrygentury Herberta von Karajana i Leonarda Bernsteina. Odpowiedz, jak wpływa na odbiór dzieła muzycznego.

Trwa wczytywanie danych. .

Film dostępny pod adresem </preview/resource/RZUzY5RNjXYc3>

Herbert von Karajan i Leonard Bernstein - różnice pomiędzy pracą dyrygentów, online-skills, CC BY 3.0

Film o Herbercie von Karajanie i Leonardzie Bernsteinie. Materiał ukazuje dwóch wybitnych dyrygentów, kierujących wykonaniem tego samego dzieła pierwszej częścią piątej Symfonii Beethovena. Sam utwór jest żarliwy, pełen grozy i dramatyzmu. Wykonuje go orkiestra symfoniczna. Rozpoczyna się tzw. motywem losu czyli schematem „trzy krótkie dźwięki i jeden długi”. Motyw ten powraca wielokrotnie w utworze. Tak dramatyczny utwór jest doskonałym przykładem, na którym można ukazać technikę dyrygenta. Pierwszym przedstawionym w filmie dyrygentem jest Herbert von Karajan. Na początku filmu widzimy planszę, a lektor odczytuje tekst: Karajan był dyrygentem orkiestry filharmonii w Berlinie, a jego dyrygowanie było bardzo mocno kontrolowane; bardzo często podczas koncertów dyrygował z zamkniętymi oczami, a także nie ruszał żadną częścią ciała poza głową i dłońmi, którymi kierował zespołem. Pojawia się film, na którym Karajan dyryguje zgodnie z odczytanym opisem: przez cały czas jego oczy są zamknięte, jest bardzo skupiony, cała energia idzie z rąk, których ruchy są bardzo zróżnicowane: w dramatycznych momentach bardzo ostre, w łagodnych bardzo miękkie. Zmienia się jeszcze mimika twarzy dyrygenta, ale nie chodzi tu o kontakt z orkiestrą, a raczej o wyrażanie uczuć płynących z muzyki. W drugiej połowie filmu przedstawiony jest kolejny dyrygent. Pojawia się plansza, a lektor odczytuje tekst: Leonard Bernstein, który prowadził orkiestrę nowojorskiej filharmonii, był znany z bardzo ekspresyjnej dyrygentury, ruszania całym ciałem, miejscami nawet podskakiwania. Pojawia się film, na którym Bernstein prowadzi wykonanie pierwszej części piątej Symfonii. Jego sposób

dyrygowania jest zgoła inny: Porusza całym ciałem, szuka kontaktu wzrokowego z orkiestrą, w bardziej rytmicznych fragmentach cały podryguje. Na końcu filmu lektor podsumowuje: Obydwaj dyrygenci byli wybitnymi fachowcami w swojej dziedzinie, pomimo dzielących ich technik, co doskonale widać w Symfonii No. 5 Beethovena, którą wykonywali.

Obecnie popularnością cieszą się konkursy dyrygenckie. Wymagają one dużych nakładów finansowych, dlatego ich liczba jest ograniczona. Pierwszym wydarzeniem tego typu był Międzynarodowy Konkurs dla Młodych Dyrygentów w Besançon we Francji. Jego pierwsza edycja miała miejsce w 1951 roku. Inne konkursy odbywały się w Kopenhadze, Parmie, Tokio. Również w Polsce można wziąć udział w wydarzeniu tego typu. We Wrocławiu odbywa się Ogólnopolski Konkurs dla Studentów Dyrygentury im. Adama Kopycińskiego, a w Białymstoku Ogólnopolski Konkurs Dyrygentów im. Witolda Lutosławskiego. Najstarszym polskim konkursem jest Międzynarodowy Konkurs dla Dyrygentów im. Grzegorza Fitelberga, który odbył się po raz pierwszy w 1979 roku.

Zadania

Ćwiczenie 1

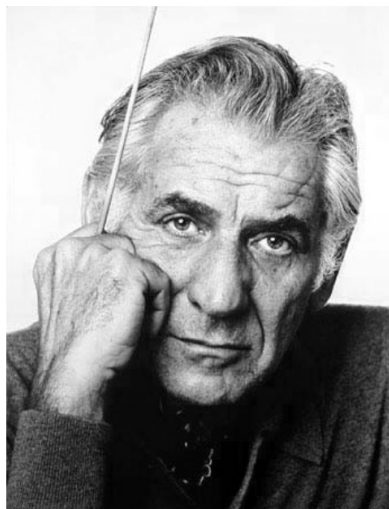
Zaznacz zdanie prawdziwe.

- Herbert von Karajan jest pierwszym znanym dyrygentem w historii muzyki.
- Pierwsi dyrygenci korzystali z batuty.
- Początkowo rolę dyrygenta pełnił jeden z muzyków orkiestry.

Ćwiczenie 2

Do fotografii dobierz nazwisko dyrygenta.

Herbert van Karajan, Leonard Bernstein

.....

.....

Ćwiczenie 3

Dopasuj definicję do pojęcia.

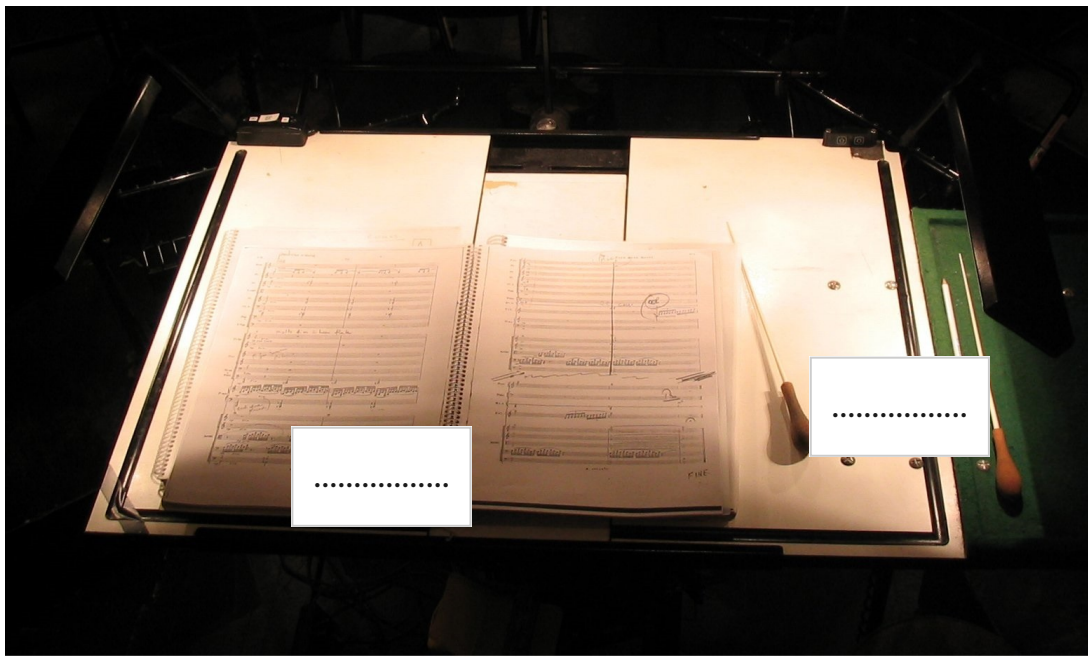
Wyciąg wszystkich sekcji orkiestry lub głosów chóru., Muzyk kierujący wykonaniem utworu muzycznego przez chór lub orkiestrę., Wydłużoną pałeczka, która służy dyrygentowi do wyraźniejszej komunikacji z muzykami wykonującymi dzieło., Nieznaczna przerwa między frazami utworu, którą wykorzystuje śpiewak lub instrumentalista do zaczerpnięcia oddechu.

Batuta	
Partytura	
Dyrygent	
Cezura	

Ćwiczenie 4

Przeciagnij nazwę we właściwe miejsce.

Partytura, Batuta

Ćwiczenie 5

Uzupełnij luki w tekście.

Wrocławiu, Fitelberga, Białymstoku, Młodych Dyrygentów

Obecnie popularnością cieszą się konkursy dyrygenckie. Wymagają one dużych nakładów finansowych, dlatego ich liczba jest ograniczona. Pierwszym wydarzeniem tego typu był Międzynarodowy Konkurs dla ..... w Besançon we Francji. Jego pierwsza edycja miała miejsce w 1951 roku. Inne konkursy odbywały się w Kopenhadze, Parmie, Tokio. Również w Polsce można wziąć udział w wydarzeniu tego typu.

We ..... odbywa się Ogólnopolski Konkurs dla Studentów Dyrygentury im. Adama Kopycińskiego,
a w ..... Ogólnopolski Konkurs Dyrygentów im. Witolda Lutosławskiego.

Jednym z najważniejszych polskich konkursów jest Międzynarodowy Konkurs dla Dyrygentów im. Grzegorza ....., który odbył się po raz pierwszy w 1979 roku.

Ćwiczenie 6

Zaznacz wiek, który zapoczątkował występowanie dyrygenta odwróconego do publiczności, a skierowanego w stronę muzyków.

- XVIII
- XVII
- XIX

Ćwiczenie 7

Zaznacz zadania dyrygenta.

- Dobieranie sekcji instrumentów do składu wykonawczego.
- Interpretacja dzieła muzycznego.
- Kontrola jakości brzmienia składu wykonawczego.
- Wyznaczanie tempa utworu.

Polecenie 2

Wyszukaj informacji na temat jednego z polskich dyrygentów XX w. Opisz styl jego dyrygentury oraz przyczyny sławy.

Słownik pojęć

Cezura

nieznaczna przerwa między frazami utworu, którą wykorzystuje śpiewak lub instrumentalista do zaczerpnięcia oddechu.

Kantor

osoba kierująca śpiewem wiernych; w Kościele katolickim – duchowny (później też osoba świecka) wykonujący partie solowe, np. wersety w psalmach; w Kościele protestanckim – dyrygent chóru i zarazem organista.

Kompozytor

twórca utworów muzycznych.

Rytm

jeden z podstawowych elementów dzieła muzycznego, regulujący jego przebieg w czasie.

Tempo

szybkość wykonania utworu muzycznego, zaplanowana przez kompozytora lub realizowana podczas wykonania, uznawana za jeden z elementów utworu.

Źródło:

encyklopedia.pwn.pl

Biblioteka muzyczna

Trwa wczytywanie danych..

Bibliografia

J. Chomiński, K. Wilkowska-Chomińska, *Historia muzyki cz. I*, 1989

J. Chomiński, K. Wilkowska-Chomińska, *Historia muzyki cz. II*, 1989

G. Grove, J. A. Fuller-Maitlan, *A Dictionary of Music and Musicians*, 1922

https://hi-fi.com.pl/images/numeryhfm/2014-10/pdf/068-071_HIFI_10_14.pdf

[https://silesion.pl/dyrygenci-batuta-rzezbia-dzwiek-01-03-2017?](https://silesion.pl/dyrygenci-batuta-rzezbia-dzwiek-01-03-2017?fbclid=IwAR2c6wS8g9SvqQujysH48ZZO4rX_5qzIO-tTFBQ4HXm08CW3BCZkkgRzYko)

[fbclid=IwAR2c6wS8g9SvqQujysH48ZZO4rX_5qzIO-tTFBQ4HXm08CW3BCZkkgRzYko](https://silesion.pl/dyrygenci-batuta-rzezbia-dzwiek-01-03-2017?fbclid=IwAR2c6wS8g9SvqQujysH48ZZO4rX_5qzIO-tTFBQ4HXm08CW3BCZkkgRzYko)